

Allianoi antik tıp merkezi kaplıca uygulamalarına ışık tutuyor

*Buraya geldim, suyundan içtim, rüya gördüm,
diyet yaptım, şifa buldum. Buranın adı Allianoi'dir.
Aristeides*

Dr. Deniz Akgün, Bilim ve Gelecek Dergisi, Sayı: 36

Genel olarak bilimsel kaplıca tıbbının, insan organizması üzerinde biyolojik düzeydeki çalışmalara odaklanan günümüz biyo-medikal tıp anlayışına alternatif olan ve henüz oluşum halindeki disiplinlerden birisi olduğunu söyleyebiliyoruz. Bu alanda teknik düzeyde yürütülen deneysel nitelikteki çalışmalarda belirli bir birikime ulaşılması, konunun daha ileri düzeyde ele alınıp değerlendirilmesi olanağını arttıracaktır. Diğer taraftan geçmiş çağlardaki uygarlıklar tarafından bu alanda elde edilen deneyimler de, günümüzde yürütülen çalışmaların ilerleyebilmesi açısından büyük önem taşıyor.

Kaplıca tıbbı uygulamalarının, geçerli tıp pratiği içerisinde önemli bir yer tuttuğu geçmiş dönem uygarlıklarının, bu alandaki kavrayış ve uygulamalarının incelenmesi, konuyla ilgili yeni fikirlerin oluşmasını sağlayıp yürütülen çalışmaların ufku genişletebileceği gibi; tıbbi kavrayışımıza çağdaş yeni boyutlar kazandırılmasına da katkıda bulunabilir. Tabii eğer, konuyla ilgili tarihsel ve kültürel birikimi bu şekilde değerlendirme becerisini gösterebilirsek.

Günümüzde Allianoi Antik Tıp Merkezi ile ilgili bilimsel boyuttaki tartışmaların, ne yazık ki sadece arkeoloji alanı sınırları kapsamında kaldığı görülmektedir. Bu anlamda günümüze kadar kısmen korunarak ulaşılmış bulunan en önemli antik sağlık merkezlerinden Allianoi Antik Tıp Merkezi'nin, tümüyle gün yüzüne çıkarılması ve bu şekliyle korunması konusunda ilgili daha farklı disiplinlerden araştırmacıların çalışma yürütmesi faydalı olabilir. Halihazırdaki bilimsellik kavrayışının, konuya yönelik ilginin geniş boyutlarıyla birlikte ele alınmasına tam olarak elvermemesi de sorunun bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Çünkü günümüzdeki yaygın bilimsel tıbbi kavrayış içerisinde, tıbbın tarihsel, sosyal ve kültürel yönlerinin, ancak biyo-medikal özelliklerine ikincil olarak ele alındığı görülmektedir. Tıbbi uygulamalarla ilgili kavrayışın, alt birimler şeklinde ayrışmaya tabii tutulan uzmanlık alanlarının kendi etkinlik sınırları ötesine geçememesi ise hiç kuşkusuz tıbbi uygulamaların ticarileştiği ortamlar ve bu ticarileşme süreci ile doğrudan ilişkili bulunmaktadır.

Tıbbi uygulamaların amacını, ağırlıklı olarak bu hizmetlerin alıcısı olan müşterilerin memnuniyetinin sağlanması kaygısı belirlediğinde, tıbbın tarihsel, kültürel ve sosyal bir etkinlik olarak ele alınmasına da gerek kalmayacaktır. Bu şekilde örneğin tıbbın tarihsel bir etkinlik olarak ele alınmasına gerek duyulmaz; çünkü ticari bir etkinlik türü olarak tıp sektörünün tarihi, 19.Yüzyıl'ın öncesine gitmez. 19.Yüzyıl'a kadarki tıbbi uygulamalar tarihi tıbbın, bu işin uzmanları tarafından yapılan ticari bir etkinlik olmasını gerektirmiyordu. Bu yönüyle hastaların da, ticari ürünler olan ilaçlarla diğer tıbbi tekniklerin müşterileri olmaları söz konusu değildi. Bu dönemdeki sağlık uygulamaları daha çok, diğer işlerinin yanı sıra insanların sağlıklı hale getirilmesi ile de ilgilenen din adamları, şamanlar, yaşlı köylüler vs. tarafından ve doğal yöntemler kullanılarak yürütülüyordu.

Tıbbi uygulamalar, müşterilerin tercihleri doğrultusunda yürütülen ticari bir etkinlik türü

olarak ele alındığında, tıbbın sosyal-çevresel etkenlerle ilişkisini incelenmesine ve konunun bu yönüne gereken önemin verilmesine de gerek kalmaz. Çünkü insanın sağlıklılık durumu üzerindeki sosyal-çevresel etkilerin gözlenmesi, çoğu kez uzun erimli bir sürecin sonunda gerçekleşir ve konuyla yakından ilgilenmeyen bireylerin kolayca fark edemeyecekleri bir şekilde kendini gösterir. Tıbbın, müşterilerin beklentilerini karşılamaya yönelik bir etkinlik olarak ele alınması sağlıklı, kültürel yapı arasındaki ilişkilerin önemini görmezden gelinmesine de pekala neden olabilir. Bu şekilde farklı toplumların ve bu toplumlarda yaşayan bireylerin sağlıkla ilgili algı ve kavrayışlarını belirleyen kültürel özellikler, müşterilerin aynı hizmetler için aynı miktarda para ödemeleri olgusu nedeniyle önemsizleşir.

Tıbbi uygulamalar müşterilerin tercihleri doğrultusunda yürütülen bir etkinlik olarak ele alındığında, ülke koşullarına yönelik öncelikler üzerinden yerel-ulusal kaynaklarca karşılanabilecek ve ülkelerce ihtiyaç duyulan alanlardaki hizmetleri sağlamaya yönelik bir sağlık sisteminin kurulup, geliştirmesini amaçlayan politikalara da gerek kalmaz. Çünkü ilaç ve tıbbi teknoloji sektörleri dünyanın en karlı sektörleri arasında de yer almaktadır. Dahası güncel sağlık sistemi reformları tarafından koşullandırılan ileri tıp teknolojisinin gelişigüzel transferi, ancak ülkelerin yerel-ulusal özellikleri ve önceliklerinin dikkate alınmadığı politik yaklaşımlar aracılığı ile uygulanabilir kınıyor.

Bu koşullar altında ülkemizde sağlık alanında yürütülen güncel projeler kapsamında, tıbbın tarihsel, sosyal ve kültürel yönlerinin bütünlüklü bir şekilde ele alınması söz konusu olmayabiliyor. Tıbbın bütünlüklü bir şekilde ele alınması olanakları açısından önemli bir yeri olan Allianoi Antik Tıp Merkezi de, işte böyle ortamda gündemimizdeki yerini aldı. Ancak konuya olan ilgi henüz arkeoloji ve tarihi boyutun sınırları ötesine pek geçemedi. Ülkemizdeki kamu-özel sağlık hizmet sunucuları ile üniversiteler, konun sağlık bilimleriyle olan ilgisine henüz tam olarak odaklanamadı. Benzer şekilde Allianoi Antik Tıp Merkezi'nin, sağlıkla ilgili alternatif kavrayış biçimlerinin oluşturulup, geliştirilmesi sürecine sağlayabileceği katkı henüz pek hesaba katılmıyor. Böylesi bir algılayış yerine sağlığın, müşterilerin memnun edilmesinin amaçlandığı ticari bir etkinlik olarak ele alınması yaklaşımının, öne çıkmakta olduğu görmekteyiz. Sağlık sektörünün giderek daha fazla ticarileşmesi ile birlikte, gerek uluslar arası tıbbi-endüstriyel ticari yapıların, bireylerin sağlıklılık kavrayışının şekillenmesi üzerine yaptığı etki, gerekse sağlık sistemi ve sağlık politikalarının, giderek ağırlıklı bir şekilde bu yapılar tarafından belirleniyor oluşu; evrensel bir değer olarak Allianoi Antik Tıp Merkezi'nin ve burada yürütülecek çalışmaların gereği gibi değerlendirilmesine olanak sağlamıyor. Çünkü antik çağın bilinen en önemli tıp merkezlerinden biri olan Allianoi Antik Tıp Merkezi'nde, ticari bir alan olarak tıp sektörünün yeniden yapılandırılması için ihtiyaç duyulan ve buna olanak sağlayacak düşünsel arka plandan çok daha fazlası var. Bu bağlamda Allianoi Antik Tıp Merkezi'nin değerinin, belli bir süre içerisinde nakite çevrilebilecek olandan çok daha fazla olduğu söylenebilir.

Bergama Asklepion'u ile Allianoi Antik Tıp Merkezi'nin önemli örnekleri arasında yer aldığı Antik dönem tıp anlayışı, günümüz çağdaş tıp yaklaşımı ile çeşitli benzerliklerin yanı sıra önemli bazı farklılıkları da içermektedir. Antik çağda sağlık ve hastalık kavramları bir sürecin kesintiye uğraması ile ortaya çıkan ve söz konusu sürecin birbirinden ayrı olarak ele alınması gereken bölümleri şeklinde algılanmıyordu. Bu dönemde sağlık ve hastalık, birbiri ile sürekli ilişki içinde olan ve aynı sürecin birbirini bütünleyen parçaları olarak ele alınmaktaydı. Örneğin Antik dönemin önemli tıp merkezlerinden biri olan Bergama Asklepionu'ndaki tiyatronun, tıp tanrısı Asklepion'un yanı sıra, onun kızı Hijye'ye (Hygieia) adanmış olduğu bilinmektedir. Antik dönemde böylesi önemli bir yapının temizlik ve koruyucu hekimlikle ilgili bir tanrının adına inşa edilmiş olması, o dönemde sağlığın sadece hastaların tedavisi ile ilgilenen bir etkinlik olarak ele alınmadığı görüşünü desteklemektedir. Ayrıca Bergama Asklepionu'nda bulunan tiyatronun 3500

kişilik olmasına karşın, yakınında 3500 kişinin konaklayabileceği konutların ortaya çıkarılmamış olması da, sağlık merkezinde yürütülen bilimsel ve sanatsal etkinliklerin, hasta-sağlıklı ayırımına girilmeksizin toplumun geneline yönelik olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Bunun bir diğer açıklaması ise bir antik çağ sağlık merkezi olan Bergama Asklepionu'nda yürütülen hekimlik çalışmalarının, yakın çevrede bulunan diğer merkezlerle eşgüdüm halinde yürütülmesi olabilir ki, Bergama'ya 18 Km uzaklıkta bulunan Allianoi Antik Sağlık Merkezi, yakın çevrede bulunan bu tür merkezlerin en önemlileri arasında yer almış olmalıdır.

O dönemde sağlıkla ilgili geçerli kuram ve pratiklerde sadece hastalıkların teşhis ve tedavisine odaklanılmamış olması, kişilerin hastalandıklarında tedavi edilmelerinin ötesinde, hastalanmalarını önlemeye yönelik çalışmaların belirli bir önceliğe sahip bulunduğunu düşündürmektedir. Bu bulgu konunun tıp anlayış ve pratiği açısından da dikkatle incelenmesi gereken özellikleri arasındadır. Günümüzde uygun yöntemler kullanılarak yürütülmüş çok sayıda araştırmada, bireyleri etkileyen sağlık sorunlarının teşhis ve tedavisine yönelik çalışmalardansa, toplumun genelinde etkili olan hastalıkların ortaya çıkarılması ve toplumda yayılmasını önlemeye yönelik hizmetlerin daha düşük maliyetli ve sonuçları bakımından daha etkin olacağını ortaya koymuş bulunuyor. Ancak ne yazık ki politika oluşturma süreci içerisinde bilimsel gerçekler kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir. Bu şekilde ülkemizde bazı iç ve dış etkenlerin belirleyiciliği altında kıt kaynakların, ticarileşmeye çok daha elverişli olan tedavi edici hastanecilik hizmetlerine aktarılmasıyla sonuçlanan yaklaşımlar, kolaylıkla işlerlik kazanabilmektedir.

Bergama'da bulunan Antik Tıp Merkezleri'nin incelenmesi gereken bir diğer yönünü ise hiç kuşkusuz insanın içinde yaşadığı çevre ile bir bütün olduğu yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu dönemde dağların, taşların, nehirlerin vs. canlılarla benzer özelliklerinin bulunduğu düşünülmesi insani etkinliklerin, çevrelerindeki canlı, cansız varlıklarla bütünlük içinde ele alınmasına olanak sağlamaktaydı. O dönemlerde çevresel etkenlerdeki değişimin (iklimsel değişiklikler, göç vs.) insan sağlığı üzerindeki etkilerinin dikkate alınmaması söz konusu olamazdı. Günümüzdeki biyo-medikal tıp anlayışı çerçevesinde ise insan sağlığı üzerine etki edebilmekte olan çevresel etkenler çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Pek çok kimyasal madde, besinler ya da çevresel yolla maruz kaldığında insanları hastalandırabilir. Ancak çevre kirliliğinin her geçen gün boyutlandığı çağımızda, yaygın sağlık kurumlarının bu tür etkilenmeleri sorgulamaya ve çevresel etkenlerin insan sağlığı üzerine olası olumsuz etkilerini önleme çalışmaya yönelik donanımlara sahip olduğunu söylemek olanaklı değildir.

Bergama'da bulunan Antik Tıp Merkezleri'nin incelenmesi üzerinden yürütülebilecek olan bir diğer tartışmanın öznesini ise hiç kuşkusuz ruh-benden bütünlüğü kavramı oluşturuyor. Bu dönemde Animistik dünya kavrayışının özelliğine uygun olarak doğada bulunan canlı, cansız tüm varlıkların ruhu ve bilinci olduğu düşünülüyordu. Benzer şekilde kaplıca tıbbi uygulamaları sırasında kullanılan su kaynaklarının da ruhsal etkileşime yol açan özelliklerinin bulunduğu kabul edilmiştir. Örneğin Allianoi Antik Sağlık Merkezi'nde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen buluntulardan bir tanesini, şu anda aslı Bergama Müzesi'nde sergilenmekte olan Nymphe (Su Perisi) heykeli oluşturmaktadır. O dönemde yoğun bir şekilde başvurulan kaplıca tedavisi uygulamaları sırasında fiziksel, kimyasal ve mekanik bazı etkenlerin rol oynamakta olduğu fark edilmemiş olamaz. Ancak kaplıca tedavisi uygulamalarının yürütüldüğü mekanlarda Nymphe heykellerinin yapılmış olması, o dönemde kaplıca tedavisinin aynı zamanda ruhsal-psikolojik bir süreç olarak kabul edildiğini göstermektedir. Bu dönemde kaplıca tesislerine başvuran kişilerin, uygulanan tedavi işlemlerinin ruhsal boyutunu yansıtacak şekilde, su perilerinin yardımlarına başvurmakta oldukları düşünülebilir. Bir başka deyişle fiziksel, kimyasal ve mekanik etkenlerin yanı sıra ruhsal-psikolojik etkenlerin de, burada uygulanan tedavi yöntemlerinin temel unsurlarından birisi olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. Günümüzde ise ruhsal-psikolojik

mekanizmaların bedensel-fizyolojik mekanizmalarla olan bütünselliği ve bedensel pek çok hastalığın oluşması ile iyileşme süreci üzerinde, ruhsal-psikolojik mekanizmaların etkisi konusunda hatırı sayılır kapsamda literatür bilgisi birikmiş durumdadır. Üstelik bir uyarı-uyum tedavisi yöntemi olarak çağdaş balneolojik kaplıca tıbbi uygulamalarının etki mekanizmalarından birinin, psikolojik destek ve zararlı çevresel faktörlerin ortadan kaldırılması olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde insanın ruhsal-bedensel bütünlüğünün gözetilen yaklaşımların, yaygın sağlık kurumlarında yürütülen pratikler sırasında kendine ön planda yer bulabildiğini söylemek olası değildir. Çünkü sağlığın bir teşhis-tedavi etkinliği alanı olarak algılanması yerine; ruhsal, bedensel, çevresel ve kültürel yönleriyle her türlü zararlı etkinin eliminasyonunun amaçlandığı bir etkinlik olarak ele alınması yaklaşımı, sektörün daha ileri boyutta ticarileştirilmesini amaçlayan projeler açısından bir avantaj sağlamıyor. Bu kapsamda böylesi bir yaklaşım, güncel uygulamalar içinde kendine yeteri kadar yer bulamıyor.

Bütün bu özellikleriyle eski dönemlerde insanların sağlıkla ilgili kavrayışlarının çeşitli yönlerinin bütünlük içinde ele alınmış olduğu Alliano Antik Sağlık Merkezi, yürütülebilecek çalışmalar aracılığıyla topluma faydalı olunabilecek olanaklar barındıran çalışma yerlerinden birisini oluşturmaktadır. Helenistik ve Roma dönemlerinin bilim ve sanat ortamına ışık tutan bir yerleşim yeri olan Bergama Asklepionu'nun da, Satyros ve Galenos gibi büyük hekimler yaşamış ve ders vermişlerdi. Asklepion'da kullanılan tedavi uygulamaları sırasında su ve çamur banyoları yapılıyor, bitkilerden elde edilen ilaçlar kullanılıyor, masaj yapılıyor, şifalı suların içilmesi sağlanıyor, açlık kürleri ve lavman yapılıyor, soğuk havada koşular düzenleniyor ve müzikle tedavi yöntemleri kullanılıyordu. Bununla birlikte Asklepion'da uygulanan tedaviler sırasında rüyaların yorumu ve telkinin ayrı bir yerinin olduğu da bilinmektedir. Bu amaçla Asklepion'da hastaların telkinler yoluyla düş görmelerini sağlamaya yönelik uyku odalarının inşa edilmiş olduğu biliniyor. Buralarda hastaların telkinler yoluyla düş görmelerinin sağlandığı ve düşlerin yorumlanması ile hastalıkların teşhis edilip, tedavi edilmelerine çaba gösterildiği düşünülmektedir.

Bütün bunların yanı sıra Bergama Asklepionu'nda, suyu radyoaktif özellikte olan 3 adet çeşme ya da havuz da tespit edilmiş bulunmaktadır. Ancak İS 2. Yüzyıl'daki haliyle çeşitli yörelerden insanların sağlık uygulamaları amacıyla başvurduğu önemli bir merkez olan Bergama Asklepionu'nda ortaya çıkarılmış olan az sayıda havuz ve çeşme, kaplıca tıbbi uygulamalarının, Roma Tıbbi geleneğinin gereklerine uygun bir şekilde yürütülmesi için ihtiyaç duyulacak alt yapıyı karşılamaktan uzaktır. Bu nedenle Asklepion'da başta rüya ve telkin olmak üzere çeşitli yöntemlerle hastalıklarına tanı konulan kişilerin önemlice bir bölümünün, bu amaçla yakın çevrede bulunan bir kaplıca kür merkezine gönderilmesi sağlanıyor olmalıdır ki, bu bulgu, Alliano Antik Sağlık Merkezi'nin bu dönemde Bergama Asklepion'u ile birlikte hizmet veren önemli bir sağlık merkezi olduğunu düşündürmektedir.

Bergama'ya 18 km. uzaklıktaki Alliano Antik Sağlık Merkezi, 9 bin m²'lik kullanım alanı ile Anadolu'daki şimdiye kadar görülenler içinde halen sıcak suyu bulunan en büyük ve en iyi korunmuş kaplıca olma özelliğini taşımaktadır. Kazılarda elde edilen arkeolojik bulgular; Alliano'nun İÖ II. Yüzyıl'dan İS XI. Yüzyıl'ın sonuna kadar önemli bir sağlık merkezi olduğunu göstermektedir.

Kazı alanında 1998 yılından beri yürütülen çalışmalar ile Erken Tunç Çağı'ndan Osmanlı'ya kadar uzanan döneme ait çok sayıda eser ortaya çıkarılmış bulunmaktadır. Kazı çalışmaları ile şu ana kadar kaplıca tedavisi amacıyla kullanılan Frigidarium (soğukluk), Tepidarium (ılıkılık), Caldarium (sıcaklık), Apodyterion (soyunma yeri), terleme odaları, dinlenme / yağlanma odaları gibi birçok mekan tespit edilmiştir. Antik yapının kuzey sınırını oluşturan kriptoportikosun bulunduğu bölümün ise üç katlı olduğu tahmin edilmektedir.

Ancak yapılan çalışmalar sırasında Alliano Antik Sağlık Merkezi'nin sadece kaplıca tıbbi

uygulamalarına yönelik yapılardan oluşmadığı görülmüştür. Kazı alanının henüz sadece %20'si kazılmış olmasına karşın, şu ana kadar 400'ü aşkın tıp aleti çıkarılmış bulunmaktadır. Roma Çağı'na ait olan ve toplu halde bulunan tıp aletleri, burada cerrahi müdahalelerin yapıldığını göstermektedir. Bu bulgu, aynı günümüz çağdaş balneolojik tıp uygulamalarında öngörüldüğü gibi, Antik Dönem'de de kaplıca tıbbi uygulamalarının diğer tıbbi pratiklerle bir arada ve kompleks kür uygulaması şeklinde ele alındığını düşündürmektedir. Burada çeşitli hastalıklar (ortopedik hastalar, fizik tedavi hastaları, yaralı askerler vs.) nedeniyle ameliyat edilmiş olan hastaların, iyileşme dönemleri içinde, kaplıca tedavi yöntemlerine başvurmuş olmaları kuvvetle olasıdır.

Hiç kuşkusuz kazı çalışmaları ilerlediği ölçüde elde edilecek yeni bulgular, günümüzdeki kaplıca tıbbi uygulamaları açısından önemli bilgilere ulaşılmasını sağlayabilecektir. Görkemli ilıcası, caddeleri, sokakları, anıtsal kapıları, peristylli yapıları, köprüleri, çeşmeleri, dükkanları, kült yapısı, kilisesi ve diğer anıtsal mimari yapıları ile Allianoî'nin; mimarlık, şehir planlamacılığı ve hidroloji mühendisliği açısından da günümüze örnek olacak özellikler taşımakta olduğu belirtilebilir.

Allianoî Antik Sağlık Merkezi'nin, yapımı tamamlanan Yortanlı Barajı'nın suları altından kalması önlenbilirse, daha sonra planlı bir şekilde sürdürülecek kazı çalışmaları ile tümüyle toprak altından çıkarılması sağlanabilir. Bu şekilde konuyla ilgili olan çeşitli disiplinlerden araştırmacıların katılımı ile yürütülecek çalışmalar aracılığı ile günümüz açısından önemli pek çok yeni veriye ulaşılması da olanaklı olabilir. Ayrıca birkaç yıl öncesine kadar Paşa Ilıcası adı altında kaplıca merkezi olarak hizmet vermekte olan antik yapı, aslına uygun olarak yeniden inşa edilip, açık hava müzesine dönüştürülebilir. Müzeye dönüştürülen Allianoî Antik Sağlık Merkezi'nde, daha önceki kazılar sırasında bulunmuş olan ve şu anda Bergama Müzesi'nde bulunan çok sayıda eserin yerinde sergilenmesi sağlanabilir. Böylece Allianoî'nin, antik kentlerin meraklıları tarafından ziyaret edilen önemli bir merkez olmasının yanı sıra, tıp tarihi ve uygulamaları açısından bir eğitim ve bilgilendirme yeri olarak işlev görmesi de sağlanabilir.

Antik dönemde insanların hastalanması, tanrılara karşı olan sorumluluklarını yerine getirip, getirmemeye ilişkili sosyal bir süreç olarak ele alınmaktaydı. Bu nedenle insanlık tarihinin uzun bir dönemi boyunca, hastalananların iyileşmesi için başvurulan yöntemlerin de kutsal nitelikte olması gerekmiştir. O dönemde hastalıklar, tanrılar tarafından uygun olmayan davranışlar nedeniyle verilen bir tür ceza olduğu ölçüde, toplum açısından uygun olmayacak davranışların düzeltilmesine ve tedaviye yönelik bir tür çağrı olarak kabul edilmiş olmalıdır.

Tıbbi kavrayışın bu şekli, antik dönemde tıbbi uygulamaların ticari bir özellikle taşınmasını gerektirmemiştir. Bu şekliyle Antik dönemdeki tıp kavrayışı içerisinde, tıbbın ticarileştirilmeye yatkın olmayan yönlerinin geri plana itilmesi de söz konusu olmamıştır. Bugünkü haliyle Allianoî üzerinde yürütülecek çalışmalar ise, günümüzde büyük ölçüde ticari yönelimlerle belirlenen ve biyo-medikal çerçeveye ile sınırlı bulunan tıbbi kavrayış ve uygulamaların, daha bütünlüklü bir bakış açısıyla geliştirilip, zenginleştirilmesine katkıda bulunabilecektir.

Allianoî'ye baktığında bir dizi taş yapıdan daha fazlasını göremeyenlerin, ülkemizde neler yapılabileceği ile ilgili yetkiyi elinde bulundurması; insanın tarihsel, kültürel ve sosyal bütünlüğüne karşı ciddi bir tehdit. Allianoî'nin tümüyle gün yüzüne çıkarılıp, ona yeniden hayat verilmesi çabası ise iyi bir şeyler yapmaya başlamak için henüz kaçırılmamış bir fırsat.

e-posta: denizakgun74@yahoo.com

Kaynakça:

- 1-) www.allianoi.org
- 2-) 31. Uluslararası Grup Psikoterapileri Kongresi (31 Mayıs-3 Haziran.2006) Bilimsel Kitabı./<http://www.tagp.org.tr/>
- 3-) Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı. Zeki Karagülle. Nobel Kitabevi. İstanbul, 2002.
- 4-) Anadolu Uygarlıkları. Ekrem Akurgal. Net Yayınları (2.baskı), 1989.